

KAMUDA ÇALIŞAN ANNELERİN EV, İŞ VE SOSYAL YAŞAMI ÜZERİNDE ETKİLİ OLAN DİNAMİKLER¹

The Dynamics that Affect the Home, Work and Social Life of Mothers Working in Public

Sarenur BEYENAL

Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Öğrencisi, beyenalsarenur@gmail.com

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Geliş: 11 Temmuz 2019

Kabul: 27 Ekim 2019

Anahtar Kelimeler:

Çalışan anne,
Ev yaşamı,
İş yaşamı,
Sosyal çevre

© 2019 PESA Tüm hakları saklıdır

ARTICLE INFO

Article History:

Received: 11 July 2019

Accepted: 27 October 2019

Keywords:

Working mother,
Home life,
Work life,
Social environment

© 2019PESA All rights reserved

ÖZET

Araştırmanın amacı kamu sektöründe çalışan annelerin iş yaşamında yer almalarının çeşitli etkilerini belirlemektir. Bu çalışmada çalışan annelerin iş yaşamında yer almalarının olumlu etkilerinin yanı sıra zorluklar ve sıkıntılar belirlenerek bunlar üzerinden çeşitli öneriler getirilmeye çalışılmıştır. Araştırmanın evrenini çalışan anneler oluşturmaktadır. Araştırmada çalışma grubu oluşturulurken amaca göre tipik örnekleme tekniğinden yararlanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunda yer alan katılımcılar Uzunköprü Devlet Hastanesi'nde çalışan beş annedir. Nitel veri toplama tekniği ile ele alınan bu çalışmada, yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinden yararlanılmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu, öncelikle bir gönüllü katılımcı üzerinde uygulanmış sonrasında tekrar düzenlenmiştir. Bu çalışmada iş yaşamında aktif yer alan annelerin ev, iş ve sosyal yaşamlarında karşılaştıkları etkiler belirlenmiş ve çalışan annelerin sorunları incelenmiştir. Araştırma sonucunda elde edilen bilgiler neticesinde aynı sektörde ve aynı iş yerinde çalışan annelerin benzer sorunlara sahip oldukları tespit edilmiştir. Sadece olumsuz durumlar değil, olumlu anlamda ortaya çıkan etkiler de alt temalarda çeşitlilik oluşturmuştur.

ABSTRACT

The aim of this study is to determine the various effects of the participation of mothers working in the public sector. In this study, it was tried to bring various suggestions on the difficulties of being working mothers as well as the positive effects of being working mothers. Participants are composed of working mothers of five who work at the Uzunköprü State Hospital. Purposive sampling method is used in the study. Sampling techniques based on the criteria was taken into account for determining of working group. Semi-structure interview is used in this study which covered qualitative data collection techniques. As a data collection tool is used semi-structured interview form developed by researcher. Draft of the semi structured interview firstly applied on a volunteer participant after gets the final form through with the expert opinions. In this study, effects of mothers who are active in business life home, work and social life were determined and problems of working mothers were investigated. As a result of the information obtained from the research, it was determined that mothers working in the same sector and at the same job had similar problems. However, not only the negative situations, but also the positive effects have created diversity in the sub-themes.

¹ Bu makale yazarın devam etmekte olan Kamu Sektöründe Çalışan Anne Olmanın Ev, İş ve Sosyal Yaşamı Üzerindeki Etkileri (Uzunköprü Devlet Hastanesi Örneği) isimli yüksek lisans tezinin gözden geçirilerek makaleye uyarlanmış halidir.

GİRİŞ

Toplum içerisinde kadının görevleri denildiğinde akla ilk gelen, annelik ve/veya ev kadınlığıdır. Hâlbuki insanlık tarihine bakıldığında kadının anne ve ev kadını olmak dışında ekonomik hayata da katkıda bulunduğu görülmektedir. Her dönemde kadın, evin içindeki ev işlerini yürütmek, ailenin giyecek ve yiyeceklerini hazırlamak gibi görevleri üstlenmektedir(Razon, 1983: 1). Kadının ev içi rollerinin yanı sıra ev dışında rolleri de bulunmaktadır. Bu roller toplumsal değişimlerden etkilenmekte ve dönemin gerektirdiklerine göre şekillenmektedir. Bu anlamda kadının ev dışında çalışma yaşamına katılması görece yeni bir olgu olarak değerlendirilmektedir. Bu yüzden tarım öncesi dönemde ve sanayi dönemlerinde kadının ekonomik hayattaki yeri oldukça farklılık göstermektedir. Sanayi Devrimi ile başlayan değişim ve dönüşüm sürecinden günümüze kadar kadının toplum içerisindeki konumu ve ekonomiye katkıda bulunma biçimi değişime uğramıştır. Kadınlar kapitalizmin de etkisiyle ev dışında çalışma yaşamında daha fazla yer almaya başlamıştır.

Tarihsel süreç içerisinde kadınlar ve erkekler arasında doğal bir iş bölümü gerçekleşmiştir. Kadınların ve erkeklerin cinsiyetlerinden kaynaklı birçok farklı özelliğe sahip olduğu ve bu özellikler doğrultusunda gerçekleştirebilecekleri belli başlı işler olduğu savı oluşmuştur. Sosyologlar kadınlar ve erkekler arasındaki eşitsiz görev dağılımının altında örtük bir anlayışın yattığını savunmaktadırlar. Kadınlardan ekme kazanan kişi konumunda olsalar bile daha çok ailelerine eğilmeleri, erkeklerin ise ekonomik anlamda sağlayıcı olmaları beklenmektedir. Bu beklentiler bireylerin toplumsallaşma sürecinde öğrenilen geleneksel toplumsal cinsiyet rollerini güçlendirmektedir. Kadınlar ve erkekler bu rolleri gündelik yaşamda 'toplumsal cinsiyet yapmakta' ve kadın-erkek arasındaki rol farklılığının sonucu olarak toplumsal cinsiyeti belirginleştirmektedirler(Giddens, 2012: 260). Karşılığı ödenmesi mümkün olmayan işleri temizlik yapmak, yemek pişirmek, hasta ve/veya çocuk bakmak olarak sıralamak mümkündür. Toplumda genellikle bu işlerden kadınlar sorumlu olarak nitelendirilmektedir. Her kadından bu işleri yapabilmesi beklenir ve kadınlar da kendilerinden bunları yapabilmeyi beklemektedir. Kadının çalışıp çalışmaması ev işleriyle ilgilenmesi açısından önemli değildir (Kaldenberg, 1985: 63). Çelebi (1990: 10)'ye göre "sosyalleşmeleri süresince kendilerine öğretilen ve kendilerinin de içselleştirdikleri aile içi rolleri asli roller olarak gören kadınlar çalışma hayatına girseler dahi bunu aile bütçesine katkı olarak tanımlamaktadırlar." (Çelebi, 1990: 10; akt. Taylan, 2009: 130).

Kadınlara ait olarak görülen, itaatkârlık, uysallık ve sabır gibi özellikler kadınların düşük ücretli, vasıfsız, rutin, sıkıcı, yoğun emek, dikkat ve hüner gerektiren işlerde yoğunlaşmalarına neden olmaktadır. Toplumsal cinsiyet rolleriyle uyumlu olarak cinsel cazibe, el becerisi, güler yüz gerektiren işler; sosyal konularla ilgili işler veya kadının ev içindeki sorumluluklarının benzeri olarak görülen bakım, temizlik, eğitim gibi işler genellikle "kadın işleri" olarak nitelendirilmektedir. İş gücü piyasasında ortaya çıkan bu ayrımcılık yüzünden yüksek vasıflı ve kazançlı işler kadınlara kapalıyken kadınların eşit işe eşit ücret almamaları enformel, düşük statülü veya yarı zamanlı işlerde çalışmalarına neden olmaktadır. Bu durum da iş yaşamındaki ikincil konumlarını göz önüne sermektedir (Ulutaş, 2009: 27).

Günümüzde çalışan kadın kavramı geçmişle kıyaslandığında toplum tarafından kabul edilmiş gibi görülse de kadının anne olması durumunda çalışmaya devam etmesi sorun olarak görülmeye devam etmektedir. Annenin çalışmaya karar vermesi toplumun çağdışı kalmış zihniyetiyle karşı karşıya gelmesi anlamını taşımaktadır. Çünkü toplum için evde oturmak, kocasına hizmet etmek ve çocuk bakmak halen kadının görevleri arasındadır (Kaldenberg, 1985: 46). Kadının anne olması durumunda toplum içerisindeki konumu ve toplumun onu algılayış biçimi değişiklik göstermektedir. Çünkü toplum, her alanda olduğu gibi annelik kavramını geçirilen sosyal, siyasi ve kültürel sonuçlarla birlikte değerlendirmektedir. Bu yüzden farklı dönemlerde farklı anlamlar yüklenen "annelik" anlayışı ortaya çıkmaktadır. Tarihsel süreç içerisinde bir rol ve kimlik olarak annelik özel alanda konumlandırılmakta ve kamusal alandan uzaklaştırılma eğilimini bulundurmaktadır. Bu da cinsiyete dayalı bir iş bölümüne zemin oluşturmaktadır(Türkdoğan, 2013: 36).

Aile içinde bulunan geleneksel iş bölümünde kadın genellikle ev işlerinden erkek ise evin geçimini sağlamakla yükümlü tutulmaktadır. Teknolojinin ve ekonominin gelişmesiyle kadının ev içindeki yükünün azaltılması hedeflenmektedir. Çalışan annenin ev işlerini yapmasında elektrikli ev aletleri ve hazır yemekler gibi ürünler kolaylık sağlamaktadır. Ancak yapılan araştırmalar, bütün bunların işe ayrılan zamanı azaltmadığı yönündedir. Ev işlerini paylaşmada sınırlanan kadınlar, aşırı sorumluluk ve rol çatışmalarından dolayı gerginlik ve yorgunluk yaşamakta, bu durum aile ve çalışma hayatının her ikisini de olumsuz etkilemektedir (Kutaniş, 2008: 121).

Dalkılıç (2015) yaptığı çalışmada; çalışma yaşamı içerisinde yer alan annelerin yaşadıkları olumlu ve olumsuz olayları değerlendirmiştir. Çalışmaya katılan kadınların, çalışan anne olmaya ilişkin görüşleri; bireyin kendisine duyduğu öz güvenin ve öz saygının artması, çocuklarının geleceğine katkıda bulunduğu düşüncesi, kendi parasını kazanması ve çocuklarına iyi rol model olduğuna dair inanç olarak sıralanmıştır. Bunlara ek olarak kadınlar çalıştığı zaman zihinlerinin tazelendiğini, yaşamlarının normalleştiğini, kendilerini tamamlanmış hissettiğini, daha mutlu olduğunu, çevrelerinin ve bakış açılarının genişlediğini belirtmişlerdir. Buna karşın olumsuz olarak; yeterli zaman bulamadıklarından, sürekli bir yere yetişme kaygısında olduklarından, çocuklarının yanında olamamaktan ve değerli anları kaçırdıklarından dolayı vicdan azabı çektiklerini ifade etmişlerdir (Dalkılıç, 2015: 461).

Annelerin çalışmasının genellikle çocuklarıyla olan ilişkisine etkili olduğu düşüncesi hâkimdir. Bununla ilgili olarak; Galinsky'nin 90'lı yıllarda yayınlanan "Çocuklara Sorun (Ask Children)" isimli kitabında çalışan ebeveynlere sahip yaşları 8-18 arasındaki temsili bir grup çocuğa uygulanan ankette, çocuklara ebeveynlerinin işlerinde onları etkileyen unsurlardan neleri değiştirmek istedikleri sorulmuştur. Ebeveynlerin beklentisi çocuklarının onların daha az çalışmasını isteyecekleri şeklinde olurken çocukların istekleri şaşırtıcı bir sonuç vermiştir. Birinci sırada çocuklar, ebeveynlerinin stressiz ve daha az yorgun olmalarını ikinci sırada ise daha fazla para kazanarak onlarla daha fazla vakit geçirmelerini istemişlerdir. Aynı zamanda çocuklar anneleri ile daha fazla zaman geçirmek istediklerini belirtmişlerdir. Ortaya çıkan sonuç zaman kullanımı araştırmalarında elde edilen bulgularla tutarlılık oluşturmaktadır (Kapucugil, 2015: 168). Çocuk sahibi kadının çalışmasına karşı çıkılma nedeni olarak annenin gün içerisinde çocuğundan ayrı kalması ile anneden ayrılma (maternalseparation) ile anneden mahrumiyet (maternaldeprivation) kavramlarının birbirine karıştırılmasıdır. Zlotowicz (1973), Rossi (1965), Yarrow (1964), Bowlby (1960), Kramer (1959) ve Spitz (1960) in çalışmaları ile bu kavramlar detaylı açıklanmış "anneden mahrumiyet" in annenin, çocuğu temelli terk etmesi veya ölümü durumlarında çocuktan tamamen uzaklaşması ve çocuğun annesini bir daha görememesi anlamına geldiği netleştirilmiştir. "Anneden ayrılma" ise, çocuğun üç-altı ay veya daha uzun bir süre annesinden ayrılması anlamına geldiği anlaşılmıştır (Razon, 1983: 10). Dolayısıyla annenin çalışmasının çocuğuna karşı yararlı veya zararlı olduğuna yönelik bir genelleme yapmak doğru değildir. Çünkü annenin tutumu bu noktada ağır basmaktadır. Bir annenin gün boyu işte stresli veya mutsuz olduğu ve bunu çocuğuna yansıttığı bir durum ile daha ilgili, şefkatli ve iş yaşamında mutlu olan bir annenin çocuğuyla iletişimde farklılık olması gerekmektedir.

Çalışan annelerin gün içerisinde çift mesai yaptıkları ve ev-iş yaşam dengesini kurmada zorlandıkları diğer bir anlayış olarak ortaya çıkmaktadır. Çalışan kadınların hem iş hem de evdeki sorumluluklarını dengeleyebilmesi durumuna "Süper Kadın Sendromu" denilmektedir. Özellikle çalışan anneler bir yandan toplumun kendilerine yüklediği geleneksel rolleri sürdürmek için çaba göstermektedirler. Kadınlar, toplantılarını, seyahatlerini, çalışma saatlerini ev ve çocuklarına uygun olarak düzenlemek zorunda kalmaktadırlar. 1970'li yıllardan itibaren kadınlar hem iyi bir çalışan hem de iyi bir anne olmaya çalışmışlardır. Bir taraftan toplumun kendilerine yüklediği geleneksel rolleri en iyi şekilde gerçekleştirmek için çaba göstermişler; bir taraftan da kariyer ilerlemesinde üst düzeylere çıkmak istemişler, yani "süper kadın" olamaya çalışmışlardır (Eyuboğlu ve diğ., 2000; akt. Kutaniş, 2008: 110). Çalışan annelerin bazıları, artan beklentiler karşısında kendilerini "süper veya mükemmel anne(!)" olmak zorunda hissetmekte, bazıları ise kendine göre geliştirdiği stratejiler doğrultusunda özel hayat

ile iş hayatını birbirinden tamamen(!) ayırmak için çabalamakta bazıları da bu iki alanı bütünleştirme uğraşı göstermektedir. Kimileri kendi yaşamı ve çalışma yaşamı arasındaki bazı sorunları belirleyip onları değiştirmeye kimileri ise değişim yanlısı olmayıp var olanla idare etmeye çalışmaktadır (Dalkılıç, 2015: 463).

Sonuç olarak çalışma hayatı ve anneliğin kesişmesinden doğan olası birçok sorun bulunmaktadır. Bu doğrultuda çalışan kadınların ortaya çıkan sorunların çözümüne yönelik çeşitli kimlik yönetimine başvurdukları görülmektedir. Kadın kimlik yönetimini, kimi zaman iş yerinde sergilediği davranışlarda kimi zaman da kendi kimlik algılayışında anneliğinin rolünü değerlendirmesi biçiminde sağlamaktadır. Yani çalışma hayatı ve anneliği uyumlaştırmada birincil aktör çalışan kadının kendisi olmaktadır (Seçer, 2015: 48).

Çalışan annelerin iş ve ev arasındaki dengeyi sağlayabilmelerindeki başka bir önemli faktör ise çalıştıkları örgütler/kurumlar tarafından desteklenme durumlarıdır. Bu amaçla çalışan annelere aile ve iş hayatlarını uyumlaştırmalarına imkân sağlayan aile dostu iş yeri uygulamalarından bahsetmek yararlı olacaktır. Aile dostu iş yeri uygulamaları, çocuk bakımı konusunda destek ve çalışma biçimlerinin esnekleştirilmesi olarak sıralanmaktadır. Örgütlerin bu uygulamaları sağlamalarındaki amaç çalışma hayatının kalitesini artırmak ve çalışan annelerin iş yaşamlarını kolaylaştırmaktır. Aile dostu iş yeri uygulamalarıyla örgütler, çalışan annelerin iş performanslarının artmasını, devamsızlıklarının azalmasını ve iş gücü devrinin düşmesini amaçlamaktadırlar (Otluoğlu, 2015: 99). Bu doğrultuda çalışan annelerin ev ve iş yeri arasındaki dengeyi sağlayabilmeleri kendi kimliklerine olduğu kadar örgüt kültüründeki aile dostu uygulamalara da bağlıdır.

YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde araştırmada kullanılan veri toplama araçları, çalışma grubu, verilerin toplanma süreci ve verilerin analizine yer verilmektedir.

Araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmış ve bu doğrultuda katılımcıların çalışan anne olmaya yönelik değerlendirilmeleri ortaya çıkarılmıştır. Araştırmada nitel araştırma deseni olan (fenomenoloji) olgubilim deseninden faydalanılmıştır. Yapılan görüşmelerde katılımcıların çalışan anne olmaya yönelik deneyimleri, algıları, sorunları ve beklentileri ortaya çıkarmak ve bunları özgürce derinlemesine ifade edebilmelerini sağlamak hedeflenmiştir. Nitel araştırma, bu süreçte çalışmaya esneklik ve açıklık katmış; özellikle çalışan anne olmanın ev ve iş yaşamına etkileri, sorunları, zorlukları, beklentileri ve önerileri derinlemesine incelenirken ortaya çıkan bulgularla konuya farklı boyutlar eklenmiştir.

Çalışan anne olmanın farklı yönleriyle ve bütünsel bir bakış açısıyla ele alındığı bu araştırma, Edirne Uzunköprü Devlet Hastanesi'nde çalışan anneler olarak sınırlandırılmıştır. Bu kapsamda beş çalışan anne ile görüşülmüştür. Elde edilen veriler üzerinden kodlar belirlenmiş, belirlenen kodlar doğrultusunda temalar ve alt temalar oluşturulmuş, verilerin betimsel analizi gerçekleştirilmiştir.

Çalışma Grubu

Bu araştırmada amaca göre tipik örnekleme metodundan yararlanılarak örneklem oluşturulmuştur. Amaca göre "tipik" örnekleme; araştırmacının uzmanlığıyla alakalı yaptığı araştırmada yanıt aradığı soruyu derinlemesine ve ayrıntılı bir biçimde incelemek amacıyla, temsili olarak belirlediği bir grubu "tipik" ya da özel olarak seçmesidir. Örneğin aile içi şiddeti araştıran bir araştırmacı kadın sığınma evlerinde şiddet mağduru kadınlarla derinlemesine bir görüşme yaparak konuyu araştırabilir. Kadın sığınma evindeki kadınlar bütün şiddet mağduru kadınları temsil etmez ancak konu hakkında çok değerli bilgiler edinilebilir (Sümer, Demirutku, & Özkan, 2007: 44).

Araştırmada uzun yıllardır çalışma yaşamında yer alan evli ve çocuk sahibi kadınlar katılımcı olarak seçilmiştir. Bu şekilde geçmişte ev-iş yaşamını dengeleme konusunda yaşadıkları zorluklar da göz önünde bulundurulmuştur. Dolayısıyla bu araştırmada çalışan annelerin ev, iş ve sosyal çevrelerinde yaşadığı olumlu veya olumsuz etkilerin belirleme amacı güdülmüştür.

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Özellikleri

	A1	A2	A3	A4	A5
Cinsiyet	Kadın	Kadın	Kadın	Kadın	Kadın
Yaş	39	39	45	41	55
Medeni Durum	Evli	Evli	Evli	Evli	Evli
Çocuk Sayısı	1	3	1	2	2
Eğitim Durumu	Yüksek Lisans	Ön Lisans	Lisans	Yüksek Lisans	Ön Lisans
Meslek	Hemşire	Hemşire	Hemşire	Yönetici	Hemşire
Çalışma Senesi	22	21	22	18	38

Tablo 1 incelendiğinde araştırmaya katılan katılımcılarının hepsinin evli, 2'sinin ön lisans, 2'sinin yüksek lisans ve birinin lisans mezunu, tamamının 15 senenin üzerinde mesleki kıdemlerinin olduğu ve çocuk sayılarının değişiklik gösterdiği (1,2 ve 3) görülmektedir.

Veri Toplama Aracı

Araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme formu veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Tercih edilen yarı yapılandırılmış görüşme formu, karşılaştırmalı sonuçlar elde etmek amacıyla, araştırma soruları ve alanyazındaki bilgiler doğrultusunda çalışan anneler için geliştirilmiştir. Görüşme formunda katılımcıların çalışan anne olmaya ilişkin düşüncelerini anlama açısından; annenin çalışma nedenleri, çalışmama ihtimali durumunda oluşacak muhtemel düşünceleri, aile ve ev yaşamında ortaya çıkan etkileri ortaya çıkarma amacıyla sorular oluşturulmuştur. Bunlara ek olarak annelerin iş yerinde karşılaştıkları durumlar ve sosyal çevreleri doğrultusunda ortaya çıkan etkileri belirlemek açısından sorular düzenlenmiştir. Oluşturulan görüşme formu neticesinde amacına ne derece uygun olduğu, anlaşılabilirliği ve uygulanabilirliğini kontrol etmek amacıyla alan uzmanlarının görüşlerine sunulmuştur. İlk aşamada görüşme formu uzmanların önerileri doğrultusunda düzenlenmiştir. İkinci aşamada ise çalışan bir anne ile ön görüşme gerçekleştirilmiş, görüşme formunun eksik ve anlaşılmayan yönleri tekrar düzeltilmiştir. Ayrıca kullanılan görüşme formunun kuramsal çerçeve ile uyumluluğu dikkate alınmıştır. Görüşmelerde tek araştırmacı görev alarak görüşmeyi yönetmiş, süreci gözlemleyerek gerektiğinde ek sorular ilave etmiş ve açıklamalar yapılmasını talep etmiştir. Bu şekilde veri kayıplarının önüne geçilmesi amaçlanmış ve verilerin araştırma sorularına uyumlaştırılması sağlanmıştır. Ayrıca katılımcılardan doğrudan alıntılar yapılarak araştırmanın inandırıcılık seviyesi yükseltilmeye çalışılmıştır.

Verilerin Toplanması

Araştırmanın verileri katılımcıların gönüllülük esasına bağlı kalınarak, kendilerini rahat ifade edebilecekleri ve uygun ses kaydı yapılabilecek ortamda gerçekleştirilmiştir. Her bir katılımcıyla yapılan görüşmede görüşme formunda yer alan sorular aynı sözcüklerle ve aynı anlamı ifade edecek tonlamalarla sorulmaya çalışılmıştır. Çalışan annelerle yapılan görüşmede not alma tekniği ile birlikte ses kayıt cihazı kullanılmıştır. Sonrasında yapılan görüşmeler çözümlenmiştir. Görüşmelerin çözümlenmesinden 45 sayfalık veri elde edilmiştir. Kayıtlar ile ilgili oluşan eksiklikler çözümlenme işlemi sırasında giderilmiştir.

Verilerin Analizi

Araştırmadan elde edilen verilerin çözümlenmesinde betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Bu yaklaşıma göre edinilen veriler daha önceden belirli olan temalar üzerinden özetlenmekte ve yorumlanmaktadır. Bu veriler hem araştırma sorularının ortaya koyduğu temalara uygun düzenlenebilir hem de gözlem ve görüşme süreçlerinde kullanılan sorular ya da boyutlar dikkate alınarak sunulabilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 239). Görüşme formlarından elde edilen veriler ilk olarak Office programına aktarılmıştır. Sonrasında birkaç defa okunarak kodlamalar oluşturulmuştur. Belirlenen kodlar doğrultusunda araştırma bulgularının genel hatlarını oluşturacak temalar ortaya çıkarılarak betimsel analizleri yapılmıştır.

Tablo 2. Verilerin Analizi Sonucu Ortaya Çıkan Tema ve Alt Temalar

1. Katılımcıların çalışan anne olmaya ilişkin algıları 1.1. Anneyi çalışma yaşamında aktif yer almaya iten sebepler 1.2. Annenin çalışmama durumu hakkındaki düşünceleri
2. Katılımcının aile ve ev yaşamında “çalışan anne” olmasına ilişkin algısı 2.1. Eşlerin yaklaşımı ile ilgili düşünceler 2.2. Çocuk bakımı ile ilgili düşünceler
3. Katılımcının iş yerinde “çalışan anne” olmaya ilişkin algısı 3.1. İş yerinde anne olma ile ilgili düşünceler 3.2. İş yerindeki uygulamaları ile ilgili düşünceler
4. Katılımcıların sosyal çevresinde “çalışan anne” olmasına ilişkin algısı 4.1. Sosyal çevrenin kısıtlılığı veya genişliği ile ilgili düşünceler 4.2. Sosyal çevrenin tutumu ile ilgili düşünceler

Tablo 2.’de görüldüğü gibi araştırmada tema ve alt temaların oluşturulma sürecinde ayrı ayrı tüm dokümanlar okunup birbirinden bağımsız alt temaları oluşturmuşlardır. Daha sonra araştırmanın amacına uygun dört ana tema belirlenmiştir. Birinci ana tema olan “katılımcıların çalışan anne olmaya ilişkin algıları” başlığı altında annenin çalışma yaşamında yer alıyor olmasının nedenleri ve çalışmama durumundaki düşünceleri şeklinde alt temalar oluşturulmuştur. İkinci ana tema olan “katılımcının aile ve ev yaşamında çalışan anne olmasına ilişkin algısı” başlığında eşlerinin ve çocuklarının annenin çalışıyor olmasına ilişkin görüşleri yine annenin bakış açısıyla değerlendirilmiş ve alt temalar buna uygun olarak seçilmiştir. Üçüncü ana tema ise “katılımcının iş yerinde çalışan anne olmaya ilişkin algısı” olarak belirlenmiştir. Annenin iş yerinde yaşadığı etkileri daha net tespit edebilmek adına alt temalar olarak iş yerinde anne olma ile ilgili düşünceler ve iş yerindeki uygulamaların anneleri destekleyici nitelikte olup olmadığına dair düşünceler almaktadır. Dördüncü ana tema da “katılımcının sosyal çevresinde çalışan anne olmaya ilişkin algısı” olarak belirlenmiştir. Annenin sosyal çevresinin onun çalışıyor olmasına yönelik tutumu ve nasıl bir sosyal çevreye sahip olduğu da alt temalar olarak ortaya çıkmıştır.

BULGULAR

Araştırmaya katılan gönüllülerin isimleri gizlilik esasına bağlı kalınarak kodlama şeklinde çalışmaya aktarılmıştır. Bu doğrultuda katılımcıların “anne” olduğunun ifade edilmesi açısından kodlama “A” harfi ile belirtilmiş ve her katılımcının kodunun yanına “A1, A2, A3, A4, A5” şeklinde numaralandırma yapılmıştır. Bu bölümde araştırmanın görüşme formunda yer alan sorular alt gruplara ayrılarak analiz edilmiştir.

Katılımcıların “Çalışan Anne” Olmaya İlişkin Algıları

Katılımcılara görüşme formunda yer alan; çalışma yaşamında aktif olarak yer almalarının sebepleri ve ev hanımı olma düşüncesine sahip olup olmadıkları sorulmuştur. Bu sorularla kendilerinin “çalışan anne” olmaya ilişkin algıları belirlenmiştir. Katılımcıların birçoğu çalışma nedenleri olarak maddi

unsurların yanı sıra eğitim hayatlarının ilk dönemlerinden itibaren ileride meslek sahibi olmayı hedeflediklerini ve bunu gerçekleştirebildiklerini belirtmişlerdir. Bu doğrultuda zaten çalışmamayı hiç düşünmediklerini, ev hanımı olma fikrinin kendilerinden oldukça uzak olduğunu ifade etmişlerdir.

Anneyi Çalışma Yaşamında Aktif Yer Almaya İten Sebepler

Katılımcılar çalışma yaşamında aktif yer alma nedenleri olarak ekonomik sebeplerin en başta yer aldığı konusunda görüş birliği oluşturmuşlardır. Aileye ekonomik anlamda katkı sağlamanın haricinde eğitim hayatları boyunca bir meslek sahibi olma amacı taşıdıkları ve maddi anlamda bağımsız olmayı hedefledikleri konusunda da benzer düşüncelere sahip oldukları belirlenmiştir. Meslek sahibi olmanın veya çalışmanın bilinçli bir seçim olmadığı; ailelerinden gördükleri destek, yaşam koşulları ve eğitim süreçlerinin onları bir bakıma çalışma hayatına sürüklediği verilen cevaplardaki genel anlayışı oluşturduğu anlaşılmıştır.

Katılımcıların iş yaşamında yer almalarına neden olan en önemli faktör maddi kazanç sağlama yönünde olmuştur. Katılımcı A3, *“En başta temel ihtiyaçları karşılamak ya da hayatı devam ettirmek için.”* diyerek; katılımcı A5 *“Daha iyi bir gelecek elde etmek için.”*, biçiminde, katılımcı A1 ise *“Aynı zamanda maddi kazanç sağlamak için çalışıyorum.”* şeklinde ifadelerde bulunarak çalışma yaşamında yer almalarının sebebinin ekonomik anlamda kendilerine ve ailelerine katkıda bulunmak olduğunu belirtmişlerdir.

A3 kodlu katılımcı diğer bir çalışma nedeni olarak *“Çalışmama gibi bir düşüncem hiç olmamıştı. Zaten çocukluktan beri hep eğitim gördükten sonra çalışma hayatına dâhil olma fikri ile büyüdük. Onun dışında neden ve niçin hiç düşünmedim.”* şeklinde görüşünü belirtmiştir. Diğer bir katılımcı (A1) *“Çalışıyorum çünkü hemşirelik okudum, mesleğimi yapmak istiyorum o yüzden.”* diyerek eğitim hayatının onu mesleğine ve çalışma yaşamına yönlendirdiğini ifade etmiştir. A2 kodlu katılımcı ise her iki katılımcıya uygun şekilde ifadeler yer vermiştir: *“İlk etapta liseyi Sağlık Meslek Lisesi’nde okudum. Hemşire olarak tayinim çıktı. Hiç çalışmamayı düşünmedim.”* Böylece üç katılımcının da ortak olarak eğitim hayatlarının doğal bir sonucu olarak iş yaşamında yer aldıkları sonucu ortaya çıkmış olmaktadır.

Annenin Çalışmama Durumu Hakkında Düşünceleri

Katılımcıların çalışmama durumunda ne hissedeceklerini, düşüneceklerini ve yaşayacaklarını anlama açısından katılımcılara ev hanımı olmak isteyip istemedikleri sorulmuştur. Bu soru katılımcının çalışma yaşamında yer almasının nedenlerini daha detaylı ortaya koyabilme amacını taşımaktadır. Katılımcıların çoğu, zaman zaman ev hanımı olma fikrinin akıllarının bir köşesinde olduğunu ve eğer ev hanımı olsalardı ne yaşayacaklarını tahayyül ettiklerini belirtmişlerdir. Ev hanımı olmayı aslında hafta sonları, ücretsiz izne ayrıldıkları günlerde veya yıllık izin günlerinde deneyimleme şanslarının bulunduğunu belirtmişlerdir. Kısa süreli de olsa deneyimleme şansı buldukları *“ev hanımlığını”*, katılımcıların birçoğu sürekli olarak tercih etmeyeceğini ifade etmiştir.

A1 kodlu katılımcı bu konu ile ilgili olarak *“Tamamen ev hanımı olma fikrini çok kabul edebileceğimi düşünmüyorum. Mutlaka bir projede ya da kendime ait olan, beni oyalayacak küçük bir şeyle ilgilenirim.”* şeklinde ev hanımı olma fikrinin olmadığını belirtmiştir. A3 kodlu katılımcı ise *“Ev hanımı olsaydım kendimi geliştiremediğimi düşünürdüm. Mesela yıllık iznimi evde geçirdiğim zaman bile onu hissediyorum, verimli olamadığımı görüyorum.”* diyerek ifade etmiştir. Verilen her iki yanıtta kadınlar için çalışmanın bir çeşit üretimin içerisinde yer alarak aktif bir yaşama sahip olma anlamına geldiği ve kendini gerçekleştirme sürecine katkı sağlayan bir aktivite olarak görüldüğü anlamı çıkarılabilir.

Kadının küçük çocuk sahibi olmasının çalışmama fikrini tetiklediği; çocuğun anne ile birlikte büyümesinin önemini sorgulanması açısından, katılımcıların en azından çocukları küçükken

çalışmaya ara verebilme düşüncelerinin olduğu verilen yanıtlardan anlaşılmaktadır. Katılımcı A2 bunu destekler nitelikte konuşmasında; *“Ev hanımı olma fikrini sadece çocuklarım küçükken düşündüm. Yani çocuklar daha küçükken işte okul ve anasını dönemine gelene kadar evde olmayı çok istiyordum, çok istedim.”* ifadelerine yer vermiştir. Ev hanımı olma düşüncesinin sadece çocukla ve çocuğun yaşıyla ilişkilendirilmesi, annelerin çalışırken küçük çocukları ile ilgilenme konusunda sıkıntı yaşadıklarını gösterir niteliktedir.

Katılımcının Aile ve Ev Yaşamında “Çalışan Anne” Olmalarına İlişkin Algısı

Annelik sürekli devam eden ve hiçbir statü gerektirmeyen bir kavramdır. Bu sebeple ev hayatında anne olmak ile iş yaşamında anne olmak arasında birtakım farklılıklar bulunmaktadır. Ev yaşamının işe, iş yaşamının da eve etki etmesi her çalışan insan için söz konusu olmaktadır. Bu durumda annelerin öncelikle iş yaşamlarının eve olan etkileri, sonrasında anne olmalarının iş yaşamlarına etkileri irdelenmiştir. Annenin çalışmasının eşi ve çocukları açısından ne tür etkilerinin bulunduğu, bu etkilerin annelere neler düşündürdüğü ve hissettirdiği belirlenen temalar üzerinden incelenmiştir.

Eşlerin Yaklaşımı ile İlgili Düşünceler

Annenin çalışıyor olmasına eşinin yaklaşımı; aile içerisindeki iletişim biçimlerinin belirlenmesi, annenin ev yaşamında ve iş yaşamında karşılaşılabileceği olumlu veya olumsuz durumlara karşı desteklenip desteklenmemesi bakımından oldukça önemlidir. Annenin eşinden olumlu anlamda destek görmesi ev-iş yaşamını dengeleme konusunda kendisine yardımcı olmaktadır. Katılımcıların çoğu eşlerinden destek gördüklerini belirtmişlerdir. A4 kodlu katılımcı eşinden çalışması yönünde destek gördüğünü *“Eşim beni her zaman destekledi çalışma konusunda, hiçbir sıkıntı yaşamadım.”* şeklinde ifade etmiştir. Eşiyle aynı sektörde çalışan katılımcı A1 ise *“Eşim çalışıyor olmamı destekliyor. İş yerimin yoğun olduğu zamanları da biliyor. O konuda da hangi günler daha yoğunsak o biraz daha takviye ediyor.”* diyerek eşiyle aynı sektörde olmasının onu desteklemesi yönünden bir avantaj oluşturduğunu belirtmiştir. Katılımcı A5 ise *“Ben şanslıydım eşim yarım gün çalışıyordu. Bir hafta sabah çalışıyordu öğleye kadar bir hafta öğleden sonra çalışıyordu. O yönden bana çok zorluk olmadı. En azından bana ev işlerinde yardımcı oldu.”* şeklinde görüş belirtmiştir. Eşinin kendisine yardımcı olmasını şans olarak nitelendirilen katılımcı A5, aslında toplum içerisinde var olan cinsiyetçi iş bölümüne de bu şekilde vurgu yapmış olmaktadır. Ev işlerinin kadının görevi olarak görülmesi ve aile içerisinde her iki ebeveynin de çalışıyor olması durumunda babanın anneye yardım etmesi bu şekilde bir lütuf veya şans olarak değerlendirilmektedir.

Çocuk Bakımı ile İlgili Düşünceler

Araştırmada çalışan kadın yerine çalışan anne kavramının kullanılması, çalışan annelerin çocuklarıyla olan ilişkilerini belirleme açısından tercih edilmiştir. Bekâr veya çocuk sahibi olmayan bir kadınla anne olan veya çocuk sayısı fazla olan anneler arasında iş yaşamındaki durum itibarıyla çeşitli farklılıklar olacağı görüşü benimsenmiştir. Katılımcılarla yapılan görüşmeler neticesinde “anne” olarak çalışma yaşamının içerisinde aktif olarak yer almak; özellikle küçük yaşta çocuğa sahip olan annelerin farklılaşan sorunlarını ortaya çıkarmayı sağlamıştır. Katılımcıların geneli “vicdan”, “pişmanlık”, “yetersizlik” gibi alt temalarda görüş birliği oluşturmuştur.

Katılımcı A4 çocukları küçükken veli toplantısına gidemediği bir günün çocukları için ifade ettiklerini şu şekilde belirtmiştir: *“Hiç unutmuyorum... Oğlum ilkokula giderken okulda veli toplantısı olmuştu. Ve ben geç kalmıştım toplantıya gidememişim. Toplantıdan sonra o gece bana ‘Keşke daha çok okusaydın da ev annesi olsaydın.’ demişti. Üzerinden yıllar geçmesine rağmen bu benim içimde asla unutamayacağım bir yaradır.”* Bir başka katılımcı (A1) ise *“Mesela ben çalıştığım için veli toplantıları gidemediğimden çok fazla sitem duyuyorum. Onunla ilgili olan gerekli her şeyi öğreniyorum öğretmeninden ya da okul idaresinden sonrasında. Ama o toplantıya gitmediğim için her zaman sorun*

oluyor.” ifadelerinde bulunarak katılımcı A4’ün veli toplantısı konusunda yaşadığı sıkıntılarla aynı görüşü belirterek destek olmuştur.

Katılımcılar çocuklarının özellikle küçüklük dönemlerinde annelerinin çalışmaması yönünde isteklerinin olduğunu belirtmiştir. Bu doğrultuda katılımcı A3 *“Şimdi kızımın yaşı 17. Tabii küçükken bunun sıkıntılarını yaşıyorduk. ‘Anne işe gitme, anne evde kalsana!’ diyordu bakıcıyla kaldığı dönemlerde.”* Katılımcı A1 de benzer şekilde çocuğu için *“Küçükken özellikle sabah işe giderken ‘Anne gitme işe, bırak beni bırakma!’ diyordu.”* ifadelerinde bulunmuştur. Verilen her iki yanıtta küçük çocukların annelerinin çalışması konusunda istekli olmadığı anlamı çıkarılabilir. Bu doğrultuda küçük çocuğun anne ile daha fazla birlikte vakit geçirme isteği olduğu ve çocuk açısından annenin çalışmasının olumsuz etkileri olduğu sonucuna varılabilir.

Katılımcılar A2 ve A4 ise kendilerinin çalışıyor olmalarının çocukları üzerlerinde bir taraftan pozitif bir etkisi olduğu görüşünü de belirtmişlerdir. Katılımcı A2 bu yöndeki görüşünü *“Küçük oğlumla çalışırken daha kaliteli vakit geçirebiliyorum gibi geliyor bana. Benim çalışıyor olmam onlara pozitif bir etki yapıyor mesela.”* şeklinde belirtmiştir. Katılımcı A4 ise *“Kendi planlarını kendi yaptılar bu zamana kadar. Tabii ki çocuklar biraz daha böyle olunca özgüvenli oluyorlar, kendi işlerini yapmayı öğreniyorlar.”* diyerek kendisinin çalışıyor olmasının çocukları üzerindeki olumlu etkilerinden bahsetmiştir.

Katılımcının İş Yerinde “Çalışan Anne” Olmaya İlişkin Algısı

Bu alt problem doğrultusunda görüşme formunda yer alan soru *“Çalışan anne olmanızın iş yerinizdeki etkilerinden bahsedebilir misiniz?”* şeklindedir. Bu soru çerçevesinde alınan yanıtların analizinde iş yerinde anne olmanın getirdiği etkiler ve işyerindeki uygulamaların anneleri ne ölçüde desteklediği alt temaları ortaya çıkmıştır.

İş Yerinde Anne Olma ile İlgili Düşünceler

Katılımcıların bir kısmı anne olmalarının iş yerinde yaptığı olumlu etkilerden bahsederken bir kısmı da olumsuz etkilerine vurgu yapmıştır. Katılımcı A1; *“İş yerinde az önce de söylediğim gibi çocuğu olanlar ile çocuğu olmayanlar birbirlerini çok fazla anlayamıyorlar bence. Yani çocuğu olmayan arkadaşlar o sorumluluğu, o yükü taşımadıkları için sadece iş yerinin sorumluluğunu üstleniyorlar ve sadece iş yeri ile ilgili konuşuyorlar.”* şeklinde görüşünü belirterek anne olmasının iş yerinde getirdiği olumsuz etkilere değinmiştir. Katılımcı A5 de benzer şekilde *“Ben çocuk doğurduğumda şartlar bu kadar iyi değildi. Çocuğumu 42 günlükken evde bırakıp çalışmaya başladım. O zamanlar iş yaşamımı da oldukça olumsuz etkiledi bu durum. Süt iznim de bulunmadığı için yöneticilerle çok kavga ettiğimi bilirim.”* diye belirterek doğum yaptıktan hemen sonra işe başlamasının onu oldukça olumsuz etkilediğinden bahsetmiştir.

Katılımcı A2 ise anne olmasının iş yaşamına olumlu yönde katkı yaptığını belirterek; *“Bence daha iyi çalışılıyor. Yani hani anne olunca evde çocuğunuz var. Onun için para kazanıyorsunuz. Onun geleceği için. Şu anki yaşamı için. Bilmiyorum, daha motive çalışıyorum.”* ifadelerine yer vermiştir. A3 kodlu katılımcı ise benzer şekilde anne olmasının iş yerinde olumlu katkı yaptığını söyleyerek bunu *“Anne olmanın bence işteki en büyük etkisi öfke kontrolü ile ilgili oluyor. Anne olmak benim öfke kontrolümü çok iyi sağladı. İşte de en büyük gördüğüm yararlı kısmı bu oldu. Anne olduktan sonra işte daha sakin bir insana dönüştüm. Çünkü çocuğuna tahammülü öğrenirken sabırlı olmayı öğreniyorsun. İşte de tolerans düzeyin artıyor.”* ifadeleriyle belirtmiştir.

İş Yerindeki Uygulamalara Dair Düşünceler

Katılımcıların hepsi aynı iş yerinde çalıştıkları için iş yerlerinin anneleri destekleyici nitelikte olup olmadığını çalıştıkları hastanenin uygulamaları üzerinden yanıtlamışlardır. Bu doğrultuda katılımcı A1

ve A4 öğle aralarında ebeveynlerin çocukları ile birlikte öğle yemeği yiyebilmeleri uygulamasından bahsetmiş ve bu uygulamayı destekledikleri konusunda ortak görüş bildirmişlerdir. A1 kodlu katılımcı bu konu ile ilgili; *“Öğle aralarında çocuğumun hastaneye yemeğe geliyor olması benim için çok destekleyici bir uygulama. Ben zaten o saatlerde dışarıya çıkamıyorum babası öğle araları getirebiliyor ve birlikte yemek yiyorlar. Bu uygulamayı destekliyorum, idareyi bu konuda takdir ediyorum.”* şeklinde görüş bildirmiştir. A4 kodlu katılımcı ise *“Annelerin akli hep çocuklarında... Ders nasıl geçti, okul nasıl geçti diye. Öğle arası ne yaptığını nerede yemek yediğini merak ediyorlar. Şurada caddeyi geçiyor, caddeyi geçti mi geçemedi mi? Hepsi annelerin kafasında. Bunun aksini düşünmüyorum ben. Öyle olunca da burada öğlen arası en azından çocuğu ile biraz olsun vakit geçirebilmek iyi bir şey. En azından karnı doydu gözümün önünde, yemek yedi diyerek içleri rahatlıyor. Öğleden sonraki programlarına daha rahat adapte oluyorlar diye düşünüyorum.”* diye görüşünü belirtmiştir. Bu bağlamda iş yeri idarecilerinin inisiyatifli doğrultusunda gerçekleştirilen çocukların öğle arası ebeveynleriyle yemek yemelerine yönelik uygulama çalışan anneler için oldukça olumlu olarak değerlendirilmektedir.

Katılımcıların iş yerlerindeki olumsuz olarak değerlendirdikleri ortak konu ise kreşin olmaması yönünde olmuştur. Bu durumu A2 kodlu katılımcı *“Hastanede kreş olmasını isterdim mesela. Şu an nöbet olmayan bir yerde çalışıyorum ama kreş olsaydı ve özellikle gündüz ve gece olsaydı mesela. Nöbet tutan başka arkadaşlarımı düşünerek de diyorum daha verimli olurlardı mutlaka.”* şeklinde ifade etmiştir. A3 kodlu katılımcı da kreş olmamasının yanı sıra hastane ortamının çocuklar için sağlıklı bir ortam olmadığına vurgu yaparak görüşünü şu şekilde belirtmiştir: *“Hastanemizde kreş yok. Her an çocuğunu yanına getiremezsin. Çünkü enfeksiyon kaynağı bir yer.”*

Katılımcıların Sosyal Çevresinde “Çalışan Anne” Olmasına İlişkin Algısı

Katılımcıların sosyal çevrelerinde çalışıyor olmalarına yönelik algılanma biçimlerini ortaya çıkarmak amacıyla katılımcılara görüşme formunda yer alan *“Çalışma yaşamında aktif yer almanız nasıl bir sosyal çevreyle ilişki halinde olmanızı gerektiriyor? Çalışmayan annelere göre bir kıyas yapabilir misiniz?”* sorusu sorulmuştur. Bu alt problem çerçevesinde katılımcıların çoğu çalışma yaşamında yer almalarından ötürü daha kısıtlı ve belirli bir sosyal çevreye sahip oldukları görüşünde birleşmiştir. Katılımcıların sosyal çevrelerinin çalışmalarına ilişkin düşüncelerini belirleme açısından ise katılımcılara *“Çalışan anne olmanızın sosyal çevreniz açısından etkileri nelerdir? Arkadaş, akraba veya komşular çalışmanız ile ilgili ne gibi düşüncelere sahipler?”* şeklinde soru yöneltilmiştir. Bu sorunun sorulması toplumda çalışan annelere yönelik genel kanıyı anlayabilme amacı gütmektedir. Verilen yanıtlarda oluşan genel görüş ise çalışıyor olmalarının sosyal çevreleri tarafından olumlu karşılandığı yönünde olmuştur.

Sosyal Çevrenin Kısıtlılığı veya Genişliği ile İlgili Düşünceler

Katılımcıların geneli çalıştığı için daha kısıtlı ve belirli bir sosyal çevre ile ilişkili halinde olmak zorunda kaldıklarını belirtmiştir. Katılımcı A5 bu durumu *“Vallahi benim sosyal çevrem çok yok. İş ve ev olduğu için çok fazla bir sosyal hayatım yok. Sosyal çevrem yok, iş hayatında arkadaşlarımla gidip geliyorım günlerimiz var ama diğer çevre ile çok fazla iletişim halinde değilim.”* şeklinde görüş bildirirken; A1 kodlu katılımcı *“Çok fazla sosyal aktivitelerin içerisinde bulunamıyorum işte. Günler oluyor, kahve günleri akşam oluyor ama yetişemiyorum, katılamıyorum. Belki çalışmayan annelere göre daha kısıtlı bir sosyal çevrem oluyor.”* şeklinde görüş bildirmiştir. Verilen yanıtlar çalışan annelerin iş yaşamlarıyla kısıtlı bir sosyal çevreyle ilişkili halinde olduklarını destekler niteliktedir. A3 kodlu katılımcı ise çalışıyor olmasının kendisinin çeşitli kesimden insanla iletişim halinde olmasını sağlayarak daha geniş bir sosyal çevre getirdiği görüşünü benimsemiştir. Bu görüşünü *“Çalışırken bulunduğum ortamda her türlü eğitim grubundan arkadaşın oluyor. Dolayısıyla bence çalışmak her alanda evde de işte de çevrede de çok fazla şey katıyor. En başta doğru bir sosyal çevre kazandırıyor.”* şeklinde ifade etmiştir.

A2 ve A4 kodlu katılımcılar ise kişinin sosyal çevresinin geniş veya kısıtlı olmasının kişinin kendisine bağlı olduğu görüşünde ortaklık oluşturmuşlardır. Diğer bir ifadeyle annenin çalışıyor ya da çalışmıyor olmasının sosyal çevresi hakkında bir etki oluşturmayacağı görüşündedirler. Katılımcı A2 bunu “*Bunun kişinin kendisi ile alakalı olduğunu düşünüyorum. Ev hanımı olunup da çok farklı kişilerle de görüşülebilir.*” diyerek belirtmiştir. A4 kodlu katılımcı da benzer görüşünü “*Çok fazla çalışıyor ya da çalışmıyor ayrımı ile alakası olduğunu düşünmüyorum. Artık iletişim çok fazla herkes her şeyi paylaşıyor, birbiri ile görüşüyor. Kimse kimseden çekinmiyor.*” şeklinde belirtmiştir.

Sosyal Çevrenin Tutumu ile İlgili Düşünceler

Katılımcı A1, A2, A3 ve A5 sosyal çevrelerinin onların çalışmalarına yönelik olarak olumlu ve destekleyici tutumlara sahip olduğunu ifade etmişlerdir. A1 kodlu katılımcı, “*Çevrem daha destekleyici yaklaşıyor. Hiçbir zaman çevremden işe gitme, çalışma gibi bir tepki ile karşılaşmadım.*” diyerek görüşünü belirtmiştir. A2 kodlu katılımcı benzer şekilde bu durumu “*Benim babam ve annem okumayı çok seven insanlardı. Okuyan insanları da çok severlerdi. O yüzden bizi çok destek dediler.*” diyerek ifade ederken A3 kodlu katılımcı ise “*Genelde destekleyici bir tutumla karşılanıyor hatta tebrik ediyorlar.*” diye ortak görüş bildirmiştir. A5 kodlu katılımcı da “*Benim annem ve babam okumayı çok seven insanlardı. O yüzden bizi çok desteklediler. Bizim zamanımızda okuyan kişi sayısı oldukça azdı. Bu yüzden ailem okuyup çalışıyor olmamdan çok memnundurlar.*” diyerek çevresinden gördüğü desteği belirtmiştir. Katılımcı A4 ise çalışmayan annelerin çalışan anneler hakkındaki görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir: “*Çalışan anne olmak bize göre yük mesela. Çalışmayan kesim tarafından bakıldığında onlara da bir artı olarak geliyor. Sen istediğin kadar alışveriş yapabiliyorsun diye. Aslında öyle değil ama böyle bir bakış açısı var. Biz de onların zamanlarını kıskanıyoruz. Bizim için vakit daha önemli.*” Bu çerçeveden bakıldığında çalışan annelerin zaman açısından sıkıntı çektikleri anlaşılmaktadır. Çalışmayan annelerden oluşan sosyal çevrelerinde ise kendi paralarını kazandıkları düşüncesinden yine destekleyici bir tutumla karşılaştıkları sonucuna varılabilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırmada çalışan anne olmaya ilişkin sahada aktif çalışan annelerin görüşleri belirlenmeye çalışılmış ve bu süreçte yaşadıkları olumlu ya da olumsuz durumlar incelenmiştir. Bu araştırmadan elde edilen temel bulgu; çalışan annelerin yaşadıkları olumlu ya da olumsuz durumların benzerlik gösterdiğidir. Ancak bakış açıları her ne kadar benzerlik gösterse de belirlenen alt temalar noktasında görüş çeşitliliği bulunmaktadır.

Çalışan annelerin çalışmalarının sebeplerine ilişkin verdikleri yanıtların en başında ekonomik sebeplerin geldiği ortaya çıkmıştır. Daha sonrasında annelerin aldıkları eğitim doğrultusunda çalışma yaşamında yer aldıkları, bunun bilinçli bir seçimden ziyade zaten olması gereken doğal bir süreç şeklinde ilerlediği yönünde ortak bir görüş olduğu belirlenmiştir. Annenin çalışıyor olmasının ev ve iş yaşamına etkileri de bu kapsamda değerlendirilmiştir. Ev yaşamında eşi ve çocuğuyla arasındaki iletişime annenin çalışmasının etkisi olduğu sonucuna varılmıştır. Eşlerin genelde annelerin çalışmasına yönelik destekleyici bir tavır sergiledikleri belirlenirken annelerin özellikle çocukları küçükken iş yaşamında yer almalarının birçok zorluğa yol açtığı bilgisine ulaşılmıştır. Bu çerçevede anneler çocukları küçükken onlarla yeteri kadar ilgilenemedikleri veya yetersiz kaldıkları konusunda ortak bir görüş benimsemişlerdir. Annenin yaşadığı duygu, düşünce ve tecrübelerinin iş yaşamındaki etkilerini belirleme açısından iş yerinde annelik olgusu ile ilgili de değerlendirme yapılmıştır. Bu değerlendirmede annelerin fikirlerinin değişkenlik gösterdiği belirlenmiştir. Kimi anne, anne olmasının iş yerinde olumsuz etki oluşturduğu görüşünü benimserken kimi anne de anne olmasının olumlu anlamda bir etki oluşturduğu görüşünü benimsemiştir. Yine bu doğrultuda önemli bir sorunu oluşturabilecek iş yerlerinin anneleri destekleyici nitelikte olup olmadığına dair görüşler incelenmiştir. Aynı iş yerinde çalışan katılımcılar iş yerlerinde öğle arası çocuklarıyla birlikte yemek yiyebilme inisiyatifinin yöneticiler tarafından verilmiş olmasını olumlu olarak değerlendirmiştir. Ancak iş

yerlerinde kreş bulunmamasının büyük bir eksiklik olduğu yönünde ortak bir görüşe sahip oldukları ortaya çıkmıştır. Diğer bir etki olarak kısıtlı veya daha geniş bir sosyal çevre ile muhatap olma durumu da irdelenmiştir. Gerçekten de anneler çalıştıkları için çalışmayan annelere kıyasla daha kısıtlı ve belirli bir sosyal çevreyle ilişkili halinde olmak zorunda kaldıkları yönünde görüş bildirmişlerdir. Toplumun ve özellikle yakın çevrenin çalışan annelere yönelik düşünceleri de annenin çalışıp çalışmama kararına yönelik bir etki oluşturacağı düşüncesinden hareketle yakın çevrenin görüşleri de değerlendirilmiştir. Bu anlamda katılımcı annelerin hepsi çalıştıkları için çevresinden olumlu anlamda tepki gördüklerini ve destekleyici bir tutumla karşılaştıklarını belirtmiştir.

Çalışan annelerin yaşam koşullarını iyileştirebilmek ve annelerin iş yaşamında olmalarından kaynaklı ortaya çıkabilecek muhtemel sorunları önleyebilmek amacıyla şu şekilde öneriler getirilebilir:

Annelerin çalışma yaşamında karşılaştığı sıkıntıları giderebilmek adına iş yerlerinin aile dostu iş yeri uygulamaları esas alınarak düzenlenmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda iş yerlerinde çalışan annelerin çocuklarının yaşlarına bakılmaksızın ve belirli bir sayı gözetilmeden özellikle nöbet usulü çalışılan kurumlarda 7/24 kreş hizmeti verilmelidir önerisi getirilebilir. Bunun dışında annelere yarı zamanlı çalışma seçeneği de sunularak ev ve iş yaşamı dengesini koruyabilmelerinde kolaylık sağlanmalıdır.

Kadının ev işleri ve çocuk veya yaşlı bakımı gibi görevleri tek başına üstlenmesi anlayışının giderilmesi gerekmektedir. Bu hizmetlerin görünmeyen emek konumunda olmasının önüne geçilmelidir. Uygun politikalar oluşturularak kadının ücretsiz olarak gerçekleştirdiği ev işleri ve bakım işlerinin ücretlendirilmesi önerilmektedir. Çünkü ancak bu şekilde çalışan annelerin çift mesai yaptığı düşüncesinden uzaklaşılması sağlanacaktır.

Toplumda çalışan annelerin sıkıntılarını yönelik farkındalık çalışmaları yürütülmelidir. Değişen ve gelişen toplumsal yapıya bağlı olarak geleneksel iş bölümünün yerine daha eşitlikçi ve kadının statüsünün yükseltilmesine dayalı bir iş bölümünün oluşturulması sağlanmalıdır. Bunu gerçekleştirmek için de çocukların sosyalizasyon sürecinden başlanarak cinsiyetçiliğe dayalı bir yetiştirme biçiminden vazgeçilmelidir.

Eğitim, değinilmesi gereken diğer değişim faktörlerinden biridir. Hem çocukların hem yetişkinlerin kadının toplum içerisindeki konumunu fark etmesi ve iş yaşamında olmasının gerekliliği anlayışının oluşturulması ancak eğitimle gerçekleştirilebilir. Toplumda aile içerisindeki iş bölümünün eşit olarak paylaşılması gerektiği bilincine çocuklara ve yetişkinlere verilecek değerler eğitimi sayesinde ulaştırılabilir.

Hukuk alanında gerçekleştirilecek olumlu düzenlemeler de çalışan annelerin sıkıntılarını giderebilmede etkin bir çözüm olacaktır. Aile içerisindeki sorumluluğun eşit olarak paylaşılması düzeyinde ebeveyn sorumluluğuna yönelik herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu noktada Medeni Kanun ve İş Kanununda gerekli yasal düzenlemeler gerçekleştirilmelidir.

KAYNAKÇA

Çelebi, Nilgün, (1990), Kadınlarımızın Cinsiyet Rolü Tutumları, Konya: Sebat.

Dalkılıç, O. S. (2015). *Çalışan Kadın Akademisyenlerin Kaleminden Çalışma Yaşamında Annelik*. Ankara: Nobel Yayıncılık.

Dalkılıç, O. S. (2015). Annelik Öykülerinden Açığa Çıkanlar: Annelik ve Çalışan Anneliğe Yüklenen Anlamlar, Çalışma Hayatından Örnek Olaylar, İhtiyaçlar ve Beklentiler. O. S. Dalkılıç içinde, *Çalışan Kadın Akademisyenlerin Kaleminden Çalışma Yaşamında Annelik* (s. 407-464). Ankara: Nobel Yayıncılık.

Eyüboğlu, A., Şemsa, Ö., & Tanrıöver, H. T. (2000). *Kentlerde Kadınların İş Yaşamına Katılım Sorunlarının Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Boyutları*. Ankara: T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü.

- Giddens, A. (2012). *Sosyoloji*. İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Kaldenberg, R. M. (1985). *Çalışan Anne Önyargılara ve Tereddütlere Karşın Çifte Görevi Omuzlayabilmek*. İstanbul: Afa Yayınları.
- Kapucugil, A. (2015). Dünya'da ve Türkiye'de İstatistiklerle Çalışan Anneler. O. S. Dalkılıç içinde, *Çalışan Kadın Akademisyenlerin Kaleminden Çalışma Yaşamında Annelik* (s. 149-214). Nobel Yayıncılık.
- Kutaniş, R. Ö. (2008). Yönetici Kadın Olmanın Zorlukları. F. Fidan, & T. Yılmaz içinde, *Kadın, Çalışma ve Toplum*. Sakarya Yayıncılık.
- Otluoğlu, K. Ç. (2015). İnsan Kaynakları Yönetimi ve Çalışan Anneler: Aile Dostu İş Yeri Uygulamaları Çalışan Annelere Neler Sunuyor? O. S. Dalkılıç içinde, *Çalışan Kadın Akademisyenlerin Kaleminden Çalışma Yaşamında Annelik* (s. 73-111). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Razon, N. (1983). *Çalışan Anne ve Çocuk*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Seçer, H. Ş. (2015). Çalışan Anneler ve Çalışan Annelere Yönelik Ayrımcılık. O. S. Dalkılıç içinde, *Çalışan Kadın Akademisyenlerin Kaleminden ÇALIŞMA YAŞAMINDA ANNELİK* (s. 31-73).
- Sümer, N., Demirutku, K., & Özkan, T. (2007). *Araştırma Teknikleri*. İstanbul: Morpa Yayınları.
- Taylan, H. H. (2009). Türkiye'de Köy Ailesinde Aile İçi İlişkiler. Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi (22), 117-138.
- Türkdoğan, Ö. (2013). Ana Akım Medyada Annelik Miti. *Kadın Araştırmaları Dergisi*, 2(13), 35-59.
- Ulutaş, Ç. Ü. (2009). Yoksulluğun Kadınlaşması ve Görünmeyen Emek. *Çalışma ve Toplum*(2), 25-40.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.